

---

maar tevens conservatieve, adellijke personen en patriciërs die hij, naar voorbeeld van de Engelse Parker Society, als leden had willen strikken, lieten het afweten. Eerst nadat medebestuurder Van Toorenenbergen, die Kuypers overstap naar de Kamer in 1874 met schrik had waargenomen – hij beschouwde dat als een ‘nederdaling ter helle’ –, aan het eind van genoemd jaar de leiding had overgenomen, kwam er schot in het editiewerk. Uiteindelijk leverde Kuypers initiatief daardoor toch een nog steeds uiterst waardevolle serie op. Van de publicaties die hij nog steeds aan Muller en Nijhoff verschuldigd was, kwam evenwel niets meer terecht.

### *Aanhang*

Bejubeld en verguisd. Die status had Kuypers in feite al bereikt op het moment dat hij van Utrecht afscheid nam. Tot degenen die hem in de Domstad steunden, behoorden in de eerste plaats personen die eerder in het officiële kerkelijke leven nooit van zich hadden laten horen. Nu zonden ze in mei 1868, na het door Kuypers geïnitieerde protest tegen de kerkvisitatie, twee steunbetuigingen aan de kerkeraad. De meer dan honderd handtekeningen eronder waren van lieden die merendeels niet gewoon waren dagelijks de pen te voeren. Vier maanden later kwam uit verwante kring een klacht binnen over het pastoraat van de predikanten. Afgezien van Kuypers en een tweede collega, zouden ‘de overige heeren’ de mensen slecht bezoeken. Binnen de kerkeraad werd Kuypers gesteund door een deel van de ouderlingen – onder wie leden van adel en patriciaat, zoals De Geer en Van Asch van Wijck, en de bankier E.H. Kol, een vurig aanhanger van H.F. Kohlbrugge – en het merendeel der diakenen, die veelal uit de middenstand afkomstig waren. Blijkens de presentielijst van de nationale ‘meeting’ inzake de kerkelijke goederen van 7 juli 1869 was de sociale samenstelling van de kopstukken van Kuypers aanhang in den lande toen ongeveer gelijk als die binnen de raad. Het enige verschil was, dat binnen eerstgenoemde kring wél predikanten achter hem stonden, zoals bijvoorbeeld C.L.D. van Coeverden Adriani, die later met zijn vermogen de Vrije Universiteit zou dienen. Uit petitie vlak voor Kuypers afscheid bleek dat hij ook de harten van meer dan vijftig theologische dan wel juridische studenten in de Domstad had gestolen. Bij een deel ervan was dat blijvend: ze zouden hem volgen bij de Doleantie van 1886.

Kuypers invloed reikte anno 1870 ook reeds buiten de Hervormde Kerk. Zijn acties werden met instemming gevolgd in de afgescheiden pers; hij stond op goede voet met de Kamper docent A. Brummelkamp; voor diens zoon, de al genoemde J. Brummelkamp, en twee andere afgescheiden predikanten vormde zijn optreden zelfs aanleiding om terug te keren naar de kerk der va-